

Veiligheid- en Gezondheidsaspecten bij vrijwilligerswerk en jongeren in de bos en natuursector

Colofon

Opdrachtgever: Bosschap, Commissie Arbeidsomstandigheid

Uitvoering: Jan Polman
IPC Groene Ruimte
November 2012

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Leeswijzer.....	4
Samenvatting.....	5
Hoofdstuk 1 Inventarisatie van de doelgroepen en activiteiten.....	6
1.1 De indeling van de groepen.....	6
1.2 Toelichting op de groepen.....	7
1.3 De werkzaamheden en activiteiten.....	10
Hoofdstuk 2 De diverse partijen en inspanningsverplichtingen.....	11
2.1 De kenmerken.....	11
2.2 De toewijzing van een partij aan een groep.....	13
2.3 De inspanningsverplichtingen.....	14
Hoofdstuk 3 De wettelijke voorschriften en de Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten.....	16
3.1 De wetgeving.....	16
3.2 De algemene Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten.....	20
3.3 De Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten voor alle groepen.....	20
3.4 De belangrijkste Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten per doelgroep.....	22
Hoofdstuk 4 Risicoanalyse van de werkzaamheden.....	31
4.1 De risico's inzichtelijk maken.....	31
4.2 Overzicht van de risicoscore.....	32

Inleiding

De Commissie Arbeidsomstandigheden van het Bosschap heeft IPC Groene Ruimte gevraagd de huidige Veiligheid- en Gezondheidsproblematiek betreffende het vrijwilligerswerk en jongeren in de bos- en natuursector beter voor deze doelgroepen inzichtelijk te maken. In dit rapport wordt daar invulling aan geven. In een afzonderlijke gelijksoortige rapportage 'Veiligheid- en Gezondheidsaspecten bij de groene maatschappelijke stage in de bos- en natuursector' wordt deze problematiek voor de maatschappelijke stage behandeld.

Eerst wordt in deze rapportage een indeling van de diverse groepen vrijwilligers gemaakt. Daarmee kunnen de taken, de verantwoordelijkheden en de veiligheidsvoorschriften beter aansluiten op de belangrijke kenmerken van de vrijwilligers zoals ervaren of onervaren vrijwilligers en de jongeren. Vervolgens worden de meest voorkomende werkzaamheden benoemd die de diverse groepen vrijwilligers in de bos- en natuursector uitvoeren.

Om duidelijkheid te krijgen wie op welk moment verantwoordelijk of aansprakelijk is, zijn de kenmerken van de betrokken partijen benoemd, zoals werkgever, terreinbeheerder, vrijwilliger. Vervolgens worden bij elke partij de noodzakelijke inspanningsverplichtingen geplaatst. Hoofdstuk 3 behandelt de van toepassing zijnde wettelijke voorschriften. De feitelijke toepassing hiervan zal de bos- en natuursector zelf op bedrijfsniveau nader moeten invullen. Hiervoor zijn de belangrijkste Veiligheid- en Gezondheidsaandachtspunten per doelgroep uitgewerkt. Ter ondersteuning hiervan is in het laatste hoofdstuk de risicoanalyse van de meest voorkomende werkzaamheden gegeven. In een overzicht wordt de risicoscore van een werkzaamheid bij de diverse groepen vrijwilligers geplaatst.

Leeswijzer

Met de inhoud van deze rapportage kan de lezer de juiste informatie verkrijgen die voor zijn eigen situatie van toepassing is *. De hoofdstukvolgorde hoeft daarbij niet altijd gevolgd te worden. Elk hoofdstuk geeft de informatie over het aangaande onderwerp. Wel is het belangrijk om de begrippen en de aangewezen verantwoordelijke partijen die in dit rapport benoemd worden altijd goed te kennen.

De inhoud van de gezamenlijke hoofdstukken is bepalend voor de uiteindelijke invulling van de juiste Veiligheid- en Gezondheidsvoorschriften. Dit is te verkrijgen door het onderstaand overzicht als een soort 'stappenplan' te gebruiken. Op basis van de daarin gestelde vragen wordt verwezen naar de plek (hoofdstuk en paragrafen) waar in dit rapport de antwoorden te vinden zijn.

1. Welke groepen vrijwilligers zijn er te onderscheiden?

- 1.1 en 1.2

2. Welke werkzaamheden voeren vrijwilligers vaak uit?

- 1.3

3. Wanneer ben je een werkgever, opdrachtgever, werknemer, vrijwilliger, enz.?

- 2.1 en 2.2

4. Welke inspanningsverplichtingen moeten de diverse partijen leveren?

- 2.3

5. Welke wetgeving is van toepassing over werkzaamheden door vrijwilligers en jongeren?

- 3.1

7. Welke Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten moeten altijd ingevuld worden?

- 3.2 en 3.3

8. Welke Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten moeten per doelgroepen specifiek gemaakt worden?

- 3.4

9. Welke (risicovolle) werkzaamheden mogen vrijwilligers of jongeren uitvoeren? *

- 3.4 en Hoofdstuk 5

* Voor jongeren die de maatschappelijke stage uitvoeren is dit beschreven in de rapportage 'Veiligheid- en Gezondheidsaspecten bij de groene maatschappelijke stage in de bos- en natuursector'.

Samenvatting

In de bos- en natuursector zijn altijd al veel en diverse vaste groepen vrijwilligers actief. Ook melden zich steeds vaker de zogenaamde ‘eendaagse vrijwilligers’ en worden regelmatig evenementen georganiseerd waarbij de deelnemers in de natuur actief bezig zijn. In hoofdstuk 1 zijn al deze verschillende vrijwilligers in herkenbare groepen ingedeeld. Met deze indeling kunnen de organisaties die veel met vrijwilligers werken nog beter de juiste Veiligheid- en Gezondheidsvoorschriften toepassen. Zo wordt het onderscheid duidelijk gemaakt tussen de zelfstandige ervaren vrijwilligers en de onervaren ‘eendaagse vrijwilligers’.

De bos- en natuursector besteedt altijd al veel aandacht aan de Veiligheid- en Gezondheidsaspecten rondom het vrijwilligerswerk. Met de informatie die in dit rapport gegeven wordt kunnen zij nog beter structuur en inhoud hieraan geven. Uitgangspunt is dat op basis van de in dit rapport gegeven wettelijke kaders zij zelf op hun bedrijfsniveau de specifieke invulling maken. Daarbij zal veel aandacht in de voorbereidende fase van de uit te voeren werkzaamheden moeten uitgaan.

Omdat in de praktijk vaak diverse partijen bij de uitvoering van de werkzaamheden betrokken zijn worden deze partijen eerst nader toegelicht. Men krijgt hiermee nog duidelijker in beeld in welke hoedanigheid men feitelijk acteert. Daardoor kunnen de inspanningsverplichtingen ook duidelijk aan de partij toegewezen worden die op dat moment verantwoordelijk is voor de zorgplicht van de Veiligheid- en Gezondheidsaspecten bij de betreffende werkzaamheden.

Over de vrijwilligers richt de Arbowet zich hoofdzakelijk op gevaarlijke omstandigheden. De organisaties en bedrijven in de bos- en natuursector moeten dit binnen hun arbobeleid dan ook altijd opnemen. Om hiervoor alle belangrijke veiligheidsfactoren op de juiste wijze toe te passen worden de belangrijkste aandachtspunten in dit rapport in kaders aangegeven. Ter ondersteuning daarvan zijn bij veel werkzaamheden risicoscores geplaatst namelijk: laag, middel of hoog. Dit moet altijd nog afgewogen worden ten opzichte van de feitelijke werkomgeving. De factor ‘werkomgeving’ beïnvloed namelijk altijd sterk het uiteindelijke risico.

Op basis van wetgeving die jongeren aangaat zijn er wel duidelijke grenzen vastgelegd. Deze worden in het rapport dan ook zo volledig mogelijk weergegeven. Zeker voor deze groep zal voorafgaand aan het laten verrichten van bepaalde werkzaamheden dan ook altijd goed gekeken moeten worden of zij dit wel mogen doen en onder welke voorwaarde dit mogelijk is.

Hoofdstuk 1 Inventarisatie van de doelgroepen en activiteiten

Het is belangrijk om tijdens het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden duidelijk te weten wie waarvoor verantwoordelijk is. Bij een organisatie met alleen maar betaalde werknemers is dit redelijk eenvoudig, er is dan namelijk vaak alleen maar een werkgever - werknemerrelatie. Bij vrijwilligerswerkzaamheden kan dit complexer zijn. Binnen de aanduiding 'een vrijwilliger' zijn vaak veel belangrijke verschillen die bepalend zijn voor het aanwijzen van de taken en verantwoordelijkheden.

Om hierover duidelijkheid te krijgen is in dit hoofdstuk een indeling van de diverse groepen gegeven die werkzaamheden of andere activiteiten in de bos- en natuurgebieden uitvoeren.

Dit is in vier groepen ingedeeld. Bij de groep '1 vrijwilligers' is een onderindeling gemaakt. Hierdoor kan het aanwijzen van de verantwoordelijke partijen duidelijker gemaakt worden. Daarbij is er bij deze indeling ook aandacht voor jongeren (leeftijd tot 18 jaar). Dit omdat er specifieke wetgeving en voorschriften over het uitvoeren van werkzaamheden door jongeren is.

Deze indeling is een belangrijk uitgangspunt en het is de basis in dit document waarnaar in de volgende hoofdstukken verwezen wordt.

Verder wordt in dit hoofdstuk een overzicht van de belangrijkste activiteiten en werkzaamheden die door de vrijwilligers uitgevoerd worden, gegeven.

De doelgroep maatschappelijke stage staat hieronder niet bij. Deze groep wordt uitgebreid in de rapportage 'Veiligheids- en Gezondheidsaspecten bij de groene maatschappelijke stage in de bos- en natuursector' van het Boschap behandeld.

1.1 De indeling van de groepen

In de bos- en natuursector zijn diverse partijen actief. Zo zijn er de vaste werknemers van terreinbeherende organisaties en die van de bosaannemer. Maar momenteel zijn ook veel groepen die onbetaalde arbeid verrichten. Op deze groepen richt de onderstaande indeling zich. De belangrijkste kenmerken waardoor zij zich onderling onderscheiden, staan daarbij aangeven.

1. Vrijwilligers:

- A. Georganiseerde groepen of individuele personen** die in een gekaderde opdracht van een terreinbeherende organisatie of andere organisaties (IVN, Landschappen, gemeenten) regelmatig **zelfstandig** werkzaamheden uitvoeren.
- B. Groepen of individuele personen** die tijdens de uitvoering van hun werkzaamheden **rechtstreeks aangestuurd** worden door medewerkers van terreinbeherende organisatie of andere organisaties (IVN, Landschappen, natuur- en vogelwerkgroepen, enz.)
- C. Groepen of individuele personen** die in het kader van een **evenement** (maatschappelijk bedrijfsuitje, boomfeestdag, studentenintroductiedag, schoolexcursie, enz.) werkzaamheden uitvoeren. De 'eendaagse vrijwilligers'.
- D. Jongeren** tussen 13 en 17 jaar, voor deze groep is extra aandacht nodig.
- E. Kinderen** jonger dan 13 jaar, zij mogen geen werkzaamheden verrichten maar kunnen wel deelnemen aan een evenement.

2. Stagiaires van beroepsopleiding

Leerlingen en studenten die in het kader van hun groene beroepsopleiding werkzaamheden uitvoeren.

3. Particuliere haardhoutzagers

Personen die niet beroepsmatig in hun vrije tijd bomen vellen, kort zagen en afvoeren als haardhout. Of alleen maar één van deze drie activiteiten verrichten.

1.2 Toelichting op de groepen

Om een goed beeld te verkrijgen van de diverse groepen worden deze nader omschreven. De belangrijkste kenmerken worden per groep benoemd. Dit moet duidelijkheid geven tot welke partij men behoort. Hiermee kan uiteindelijk de verantwoordelijkheid en de daaruit voortkomende inspanningsverplichtingen bij de juiste partij geplaatst worden, (zie hoofdstuk 4).

1. Vrijwilligers:

A. Georganiseerde groepen of individuele personen die in een gekaderde opdracht van een terreinbeherende organisatie of andere organisaties (IVN, Landschappen, gemeenten) regelmatig **zelfstandig** werkzaamheden uitvoeren.

- Deze groep kan gezien worden als een soort aannemersbedrijf. Zij hebben zelf geen bos- of natuurterrein maar voeren al hun werkzaamheden op de terreinen van anderen uit. De terreineigenaren omschrijven de uit te voeren werkzaamheden (de opdracht). Verder bemoeien deze terreineigenaren zich niet met de daadwerkelijke uitvoering van de werkzaamheden.
- Deze groep van vrijwilligers is vaak georganiseerd in een vereniging of stichting (IVN, de Landschappen). Daarbinnen zijn betaalde werknemers actief. Zij laten het werk op de terreinen door vrijwilligers uitvoeren. Maar daarnaast bestaan er ook groepen die zelfstandig het werk uitvoeren en organiseren, bijvoorbeeld onafhankelijke en individuele plaatselijke vrijwilligersgroepjes.
- Een belangrijk kenmerk van deze groepen is dat zij de uitvoerende werkzaamheden aansturen en dat er tijdens de werkzaamheden een gezagsverhouding naar de uitvoerende vrijwilligers toe is.
- Verder onderscheidt deze groep zich met uitvoerende vrijwilligers die zich vaak sterk betrokken voelen bij de bos- en natuurterreinen waar zij werken. Zij voeren de werkzaamheden dan ook regelmatig uit. Voor bepaalde gevaarlijke werkzaamheden zijn de vrijwilligers opgeleid en men beschikt over persoonlijke beschermingsmiddelen en arbeidsmiddelen. Het zijn meestal groepen met een vaste kern van ervaren vrijwilligers.

B. Groepen of individuele personen die tijdens de uitvoering van hun werkzaamheden **rechtstreeks aangestuurd** worden door medewerkers van terreinbeherende organisaties of andere organisaties (IVN, Landschappen, natuur- en vogelwerkgroepen, enz.)

- De terreinbeherende organisatie is bij deze groep direct betrokken en aanwezig bij de uitvoerende werkzaamheden. Zij delen het werk in en sturen de uitvoerende vrijwilligers aan. Tijdens de werkzaamheden is er een gezagsverhouding naar de uitvoerende vrijwilligers toe.
- Deze groep van vrijwilligers kan, zoals hierboven bij A omschreven is, bestaan uit georganiseerde groepen of uit individuele groepen. Maar ook kan de terreinbeheerder zelf de organisatie rondom de vrijwilligers verzorgen, zoals de werving en selectie.
- Binnen deze groep van vrijwilligers bevinden zich naast de ervaren vrijwilligers, zoals hierboven bij A omschreven is, ook individuen of groepjes die af en toe vrijwilligerswerk uitvoeren. Zij beschikken vaak over weinig ervaring en vaardigheden. Ook werken zij minder vaak in vaste groepen.

C. Groepen of individuele personen die in het kader van een **evenement** (maatschappelijk bedrijfsuitje, boomfeestdag, ontdekkingsdag, schoolexcursie, enz..) werkzaamheden uitvoeren. De ‘eendaagse vrijwilligers’.

- Kenmerkend voor deze groep is dat zij sporadisch activiteiten in de bos- en natuurterreinen uitvoeren. De aansturing van deze activiteiten in het veld wordt meestal door de terreineigenaar gedaan. Maar kan ook door een (vrijwilligers)organisatie uitgevoerd worden.
- De betrokkenheid bij de werkzaamheden in en voor de natuur kan verschillend zijn. Sommige melden zich zelfstandig voor een dagje werken aan. Andere kunnen in het kader van een maatschappelijk bedrijfsuitje of schooldag, dit enigszins als een verplichting aanvoelen.
- De uitvoerende activiteiten kunnen niet altijd als ‘werk’ gezien worden. Soms wordt met eenvoudige en veilige handelingen kennis gemaakt met de natuur. Daardoor kunnen en mogen bijvoorbeeld basisschoolkinderen deelnemen aan dergelijke evenementen. De aard van de uitvoerende activiteiten van deze evenementen zijn dan ook afgestemd op het kennis- en vaardigheidsniveau van de te verwachte deelnemers.

D. Jongeren tussen 13 en 17 jaar.

- Binnen alle hierboven genoemde vrijwilligersgroepen kunnen jongeren actief zijn. Bij de hierboven omschreven groepen A en B gebeurt dit vaker samen met hun ouders dan bij C. Kinderen en jongeren kunnen dus ook als groep of individu aan bepaalde activiteiten deelnemen.
- De aansturing tijdens de activiteiten gebeurt meestal door een vrijwilligersorganisatie of door de terreinbeherende organisatie. Zij hebben dan ook een gezagverhouding naar de kinderen en jongeren toe. Ook al zijn de ouders van de kinderen of jeugdigen op de werkplek aanwezig.
- Jongeren mogen, afhankelijk van hun leeftijd, niet alle werkzaamheden uitvoeren. Ook geldt voor hen een beperking op de uitvoeringstijd en tijdsperiode. De uitvoeringswerkzaamheden en het toezicht en de voorlichting worden daarop aangepast. Voor veel organisaties is dit een extra aandachtspunt.
In hoofdstuk 3 worden het wettelijk kader en de leeftijdscategorie-indeling aangegeven.

E. Kinderen jonger dan 13 jaar.

- Zoals al omschreven bij groep C ‘de evenementen’, kunnen kinderen jonger dan 13 jaar soms activiteiten tijdens diverse evenementen verrichten. Dit komt regelmatig voor tijdens nationale natuurevenementen, zoals de Boomfeestdag. Maar ook tijdens excursies en ontdekkingsdagen voor basisscholen kunnen niet alle activiteiten gelijk gesteld worden aan werkzaamheden.
Bij de meeste activiteiten die de groepen A en B uitvoeren mogen kinderen jonger dan 13 jaar dus geen werkzaamheden uitvoeren.

2. Stagiaires van beroepsonderwijs

Leerlingen en studenten die in het kader van hun groene beroepsopleiding werkzaamheden uitvoeren.

Het betreft leerlingen in de leeftijdscategorie 13, 14 en 15 jaar. Plus leerlingen die 16 en 17 jaar oud zijn.

De kenmerken van deze groep zijn in kort:

- Leerlingen en studenten die in de bos- en natuursector hun noodzakelijke praktijkervaring opdoen voor hun opleiding.
- Dit kunnen diverse uitvoerende werkzaamheden of onderzoeken zijn.
- Onder bepaalde voorwaarden voeren leerlingen vanaf 14 jaar al werkzaamheden met machines uit.
- De stagebieder heeft een stagebegeleider aangewezen.
- De stagebieder is verantwoordelijk voor de veilige werkplek van de stagiere.

Deze groep wordt in dit rapport alleen benoemd en in het kort toegelicht. Hiermee wordt het onderscheid tussen de diverse groepen jongeren verduidelijkt.

3. Particuliere haardhoutzagers

Personen die niet beroepsmatig in hun vrije tijd bomen vellen, kort zagen en afvoeren als haardhout. Of alleen maar één van deze drie activiteiten verrichten.

Deze groep wordt in deze rapportage genoemd om een duidelijk onderscheid te verkrijgen met de groepen vrijwilligers. De particuliere haardhoutzagers zijn geen vrijwilligers zoals hierboven omschreven is. Zij kopen voor een gering bedrag, of krijgen soms zonder betaling, hout. Zij verrichten echter wel gevaarlijke werkzaamheden op het terrein van de verkoper.

De terreinbeheerder geeft voorschriften over onder andere de veiligheid en het betreden van het terrein. De uitvoerende zager heeft vervolgens zijn eigen verantwoordelijkheid.

In dit rapport wordt deze groep verder niet behandeld.

1.3 De werkzaamheden en activiteiten

De aard van de werkzaamheden die de diverse doelgroepen uitvoeren, wordt in het onderstaand overzicht weergegeven. Dit is in vijf categorieën ingedeeld met daarbij een aantal herkenbare en veel voorkomende werkzaamheden. Binnen elk van deze categorieën zijn er kenmerkende en gelijksoortige gevaren waarmee de risicobeoordeling voor de werkzaamheden eenvoudig en consequent uitgevoerd kan worden. Dit alles is ter ondersteuning bij het inventariseren, het omschrijven en de risicobeoordeling van de werkzaamheden die in de hoofdstukken 3 en 4 nader uitgewerkt wordt. Daarin worden de omgevingsfactoren waarin de diverse werkzaamheden uitgevoerd worden ook belicht. Uiteindelijk leidt dit geheel tot het maken van een goed onderbouwde keuze van de werkzaamheden die een bepaalde doelgroep op basis van het verkregen aanvaardbaar risico's uit de hoofdstukken 3 en 4 kan en mag uitvoeren.

Categorie werkzaamheden	Voorbeelden van werkzaamheden	De mogelijke gevaren
Terreinbeheer	<ul style="list-style-type: none"> - Werkzaamheden met handgedragen machines, zoals: motorzaag, bosmaaier en heggenschaar. - Werkzaamheden met rijdende machines, zoals: tractor, maaimachine. - Werkzaamheden met overige diverse machines, zoals: houtbewerkingmachines, perslucht, hoge drukspuit, takkenversnipperaar. - Transportwerkzaamheden, zoals: voertuig, tractor, boot. - Werkzaamheden met handgereedschappen, zoals: zagen, bijl, hiep, riek, grashark, zeis, spade. - Diverse handmatige werkzaamheden, zoals: opruimen van takken, planten van bomen, inscharen van vee, rasteronderhoud, onderhoud gebouwen en recreatievoorzieningen, uitmesten van stallen, overzetten van padden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Struikelgevaar. - Valgevaar. - Verdrinkingsgevaar. - Snijgevaar. - Beknellingsgevaar. - Stoot- of steekgevaar. - Gevaar door vallende bomen en vallende of zwiepende takken. - Gevaar door vallende bomen wegslingerende materialen. - Gevaar door uitstoot van vloeistof onder hoge druk. - Agressie, intimidatie en geweld.
Inventariseren	<ul style="list-style-type: none"> - Monitoren van flora en fauna. - Monitoren van het gedrag van de bezoekers. 	<ul style="list-style-type: none"> - Struikelgevaar. - Valgevaar. - Verdrinkingsgevaar. - Agressie, intimidatie en geweld.
Voorlichting	<ul style="list-style-type: none"> - Excursies en bezoekers aanspreken op ongewenst gedrag. - Werkzaamheden in bezoekersruimte/kassa. - Uitvoeren van trainingen en voorlichtingen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Struikelgevaar. - Stoot- of steekgevaar. - Agressie, intimidatie en geweld.
Promotiewerk	<ul style="list-style-type: none"> - Organisatie van vrijwilligerswerk. - Begeleiden van kampen en eendaagse activiteiten. - Werven van leden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Struikelgevaar. - Stoot- of steekgevaar. - Agressie, intimidatie en geweld.
Administratief	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldschermwerk. - beheer van adressenbestanden. - Werkroosters opstellen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Repeterende bewegingen.

Hoofdstuk 2 De diverse partijen en inspanningsverplichtingen

Wie is feitelijk verantwoordelijk of kan aansprakelijk gesteld worden bij een ongewenste situatie waarbij iemand schade ondervindt? De Inspectie SZW (voorheen de Arbeidsinspectie) kan een boete opleggen of een verzekeringsmaatschappij kan niet tot uitbetaling overgaan. Wellicht kan er zelfs een civielrechtelijke procedure ontstaan. Elke casus is hierbij uiteraard uniek, maar toch geeft de jurisprudentie de richting van het interpreteren van de wetgeving aan. Belangrijk uitgangspunt is daarbij altijd goed te weten in welke hoedanigheid men tijdens de uitvoerende werkzaamheden kan worden aangesproken. Daarmee wordt het ook duidelijk wie verantwoordelijk is voor de noodzakelijke inspanningen. Dan moet men wel weten tot welke partij men behoort. In dit hoofdstuk wordt dit duidelijk gemaakt.

2.1 De kenmerken

Niet de omschrijving op 'het visitekaartje' is bepalend tot welke partij men behoort, maar de wijze waarop men daadwerkelijk handelt en vorm geeft aan de uitoefening van de taken geeft aan tot welke partij men gerekend kan worden.

De diverse wetgevingen die hier aan de orde zijn zoals de Arbowet, Arbeidstijdenwet en de Nadere regeling kinderarbeid wijzen bijna altijd de werkgever als de verantwoordelijke partij aan. Hij zal dan ook als eerste aangesproken worden bij een overtreding van een wetgeving of bij een ongeval.

Voor de duidelijkheid worden hieronder in het kort de belangrijkste kenmerken van de belangrijkste partijen gegeven.

Werkgever:

Een werkgever geeft aan iemand opdracht om bepaalde werkzaamheden te gaan uitvoeren. Bepalend hierbij is dat er een gezagsverhouding is. De werkgever kan deze taak ook delegeren aan een medewerker. De persoon die de opdracht uitvoert wordt dan als werknemer gezien.

Een vergoeding of een arbeidsovereenkomst is hierbij niet noodzakelijk.

Werknemer (vrijwilliger):

Iemand die in opdracht en onder gezag werkzaamheden verricht. De persoon die opdracht geeft is de werkgever, of zijn gedelegeerde. Er ontstaat dan een werkgever- werknemerverhouding. Of er wel of geen arbeidsovereenkomst of betaling van loon is, is hierop niet van invloed.

Opdrachtgever:

Iemand of een organisatie die al of niet tegen betaling werkzaamheden of diensten uitbesteedt. In de aanbesteding wordt het eindresultaat van de werkzaamheid of dienst omschreven.

Kenmerkend voor de rol van de opdrachtgever is dat hij tijdens de uitvoering van de werkzaamheden geen gezagsverhouding heeft met de uitvoerende zoals die omschreven is bij de werkgever. De opdrachtgever bemoeit zich niet met de manier waarop de werkzaamheden worden uitgevoerd. Wel kan hij toezicht houden op de gemaakte afspraken. Daarover kan hij wel inhoudelijk opmerkingen plaatsen naar de opdrachtnemer toe.

Opdrachtnemer:

De opdrachtnemer is een overeenkomst betreffende het uitvoeren van werkzaamheden of diensten met de opdrachtgever aangegaan. Dit kan een mondelinge of schriftelijke overeenkomst zijn waarin de uit te voeren werkzaamheden zijn opgenomen. De opdrachtnemer voert dit geheel zelfstandig in eigen beheer uit. Als de opdrachtnemer de werkzaamheden door zijn werknemers laat uitvoeren dan is hij tijdens de uitvoering van die werkzaamheden werkgever.

Terreineigenaar:

De terreineigenaar is, zoals de naam al aangeeft, de eigenaar van een terrein. Dit kan zijn bos, natuurterrein, watergangen en landbouwgrond. Als hij op zijn terrein ook andere onroerende goederen heeft zoals gebouwen en dergelijke en hij is daar ook eigenaar van dan is hij juridisch gezien eigenaar van een opstal. Ook kan hij eigenaar van dieren zijn, dit met uitzondering van wild.

Organisator van evenementen:

Het belangrijkste kenmerk van evenementen is dat de rollen van werkgever en werknemer niet aanwezig zijn tussen de bezoekers en de organisator. De bezoekers voeren activiteiten uit die dus niet als “arbeid” aangezien kunnen worden.

Een organisatie of persoon kan dus meerdere ‘rollen’ vervullen. Een terreineigenaar kan ook een werkgever voor zijn personeel zijn. Dit kan echter ook onbedoeld en uit onwetendheid gebeuren. Bijvoorbeeld als hij medewerkers van de opdrachtgever gaat aansturen tijdens de uitvoering van de werkzaamheden.

Een vrijwilligersorganisatie is vaak een opdrachtnemer en werkgever. De uitvoerende onbetaalde medewerkers zijn de vrijwilligers.

De vrijwilligers worden in dit overzicht gelijk gesteld aan de werknemer en de vrijwilligersorganisatie aan werkgever. Wel zijn er betreffende de zorgplicht voor vrijwilligers vrijstellingen. Deze vrijstellingen uit de Arbowet worden in hoofdstuk 3 belicht.

Naast de hierboven omschreven partijen zijn er nog meer partijen die een rol spelen, zoals school, docenten en stagebegeleiders. In het kader van de verantwoordelijkheid van de veiligheid- en gezondheidsvoorschriften die voortkomen uit de betreffende wetgevingen zijn deze partijen minder van belang. Wel kunnen zij gedelegeerde taken uitvoeren.

De wettelijke vertegenwoordigers van kinderen beneden de 16 jaar zijn ook verantwoordelijk voor het laten werken van hun kinderen, vaak zijn dit de ouders. Zij kunnen bijvoorbeeld een boete opgelegd krijgen als zij hun kinderen onder de 12 jaar laten werken. Zo ook als hun kind tussen 23.00 en 04.00 uur werkend aangetroffen wordt.

2.2 De toewijzing van een partij aan een groep

Op basis van de kenmerken die hiervoor bij 2.1 omschreven zijn, plus de feitelijke gang van zaken die zich in de praktijk voordoet, worden aan de vastgestelde groepen uit hoofdstuk 1 één of meerdere partijen toegewezen. Een bepaalde groep kan in de praktijk dus meerdere partijen vertegenwoordigen. Met behulp van deze aanwijzingen kunnen de betreffende organisaties en personen in de volgende paragraaf 2.3 zien welke inspanningsverplichtingen men als feitelijke partij heeft.

In het onderstaande overzicht staan in de eerste kolom de betreffende organisaties en personen. In de tweede kolom is aangegeven tot welke partij men behoort of kan behoren.

Groep	Partij
Vrijwilligersorganisaties	<ul style="list-style-type: none">• Werkgever• Opdrachtnemer• Opdrachtgever• Organisator evenementen
Particuliere groepjes vrijwilligers	<ul style="list-style-type: none">• Opdrachtnemer• Werknemer
Vrijwilligers	<ul style="list-style-type: none">• Werknemer
Terreinbeherende organisaties	<ul style="list-style-type: none">• Werkgever• Opdrachtgever• Terreineigenaar• Organisator evenementen
Medewerkers terreinbeherende organisaties	<ul style="list-style-type: none">• Werknemer
Stagebieder	<ul style="list-style-type: none">• Werkgever
Kinderen en jongeren 13 – 17 jaar	<ul style="list-style-type: none">• Werknemer

2.3 De inspanningsverplichtingen

Hieronder worden de belangrijkste inspanningsverplichtingen die voortkomen uit de zorgplicht per partij gegeven.

In hoofdstuk 3.2 staan alle belangrijkste aandachtspunten die uit de inspanningsverplichtingen van de werkgever voortkomen, per doelgroep nader beschreven. In de praktijk zal namelijk de werkgever op basis van zijn zorgplicht de meeste maatregelen moeten nemen. Vandaar dat dit daar voor deze partij uitgebreid beschreven wordt.

Partij	Inspanningsverplichting
<i>Werkgever</i>	<ul style="list-style-type: none">- De gevaren van de werkplekken inventariseren en indien nodig deze gevaren beheersbaar maken. Dat geldt voor elke werkplek waar medewerker(s) werken.- Alle arbeidsmiddelen die op de werkplek gebruikt worden, mogen geen gevaar voor de veiligheid en gezondheid veroorzaken.- De medewerkers altijd voorzien van de juiste instructie, voorlichting en scholing.- Deskundige begeleiding en toezicht op de uitvoering van de werkzaamheden verzorgen.- Voorschrijven en uitreiken van de noodzakelijke persoonlijke beschermingsmiddelen. Toezicht houden op het gebruik en indien nodig ingrijpen.- Tijdens de werkzaamheden voldoende maatregelen nemen voor de veiligheid van derden.
<i>Werknemer (vrijwilliger)</i>	<ul style="list-style-type: none">- Alle veiligheidsinstructies van de werkgever betreffende de werkzaamheden opvolgen.- Niet opzettelijk onveilige handelingen verrichten die hemzelf of anderen in gevaar kunnen brengen, zoals de veiligheidsmaatregelen van machine (niet) ondermijnen, de persoonlijke beschermingsmiddelen (niet) dragen.- Deelnemen aan de door de werkgever georganiseerde instructies, voorlichtingen en scholing.- Melden van gevaarlijke situaties.
<i>Opdrachtgever</i>	<ul style="list-style-type: none">- In de voorbereiding van de uit te besteden werkzaamheden de bijzondere risico's inventariseren en indien mogelijk aanpakken. Bijvoorbeeld aanrijdgevaar passerend verkeer, munitie uit de tweede wereldoorlog, kabels en leidingen, ondraagkrachtige bodem.- Wetenschap hebben van de kennis en uitvoering van het veilig handelen betreffende de werkzaamheden van de opdrachtnemer: "zijn de werkzaamheden geschikt voor de beoogde doelgroep".- Schade aan voorbijgangers (derden) voorkomen door afspraken te maken met de eigenaren van wegen of terreinen waarop de werkzaamheden invloed kunnen hebben.- Tijdens de uitvoering toezicht houden op de specifieke veiligheidsafspraken die gemaakt zijn. Indien nodig geconstateerde onvolkomenheden melden aan de verantwoordelijke persoon van de opdrachtnemer.

Partij	Inspanningsverplichting
<i>Opdrachtnemer</i>	<ul style="list-style-type: none"> - De door de opdrachtgever aangegeven bijzondere risico's uitvoeren met afdoende veiligheidsmaatregelen. Dit kan zijn: opvolgen van de veiligheidseisen van de opdrachtgever of zelf de juiste veiligheidsmaatregelen vaststellen. - De overige partijen, zoals georganiseerde groepen vrijwilligers, die werkzaamheden op de werkplek uitvoeren, voorlichten over de vastgestelde veiligheidsmaatregelen voor de bijzondere risico's. - Ingrijpen als dit noodzakelijk is, bijvoorbeeld als een groep vrijwilligers zich niet aan de <u>gemaakte veiligheidsafspraken</u> voor die werkplek houdt.
<i>Terreineigenaar</i>	<ul style="list-style-type: none"> - De gebouwen en andere opstallen die toegankelijk zijn voor het publiek en vrijwilligers, goed onderhouden zodat ze niet de oorzaak van het ontstaan van een lichamelijk letsel kunnen zijn. - Voorschriften over het waarborgen van de veiligheid van de bezoekers van het terrein afspreken. Zoals: op bepaalde tijdstippen uitvoering van werkzaamheden, extra afschermen van plekken waar veel publiek komt (parkeer- en picknickplaatsen), veiligheid van opslag van het gevelde hout. - Toezicht houden over de afspraken en indien nodig ingrijpen door de verantwoordelijke partij betreffende de uitvoeringswerkzaamheden aan te spreken. - Altijd ingrijpen als er zichtbaar zeer risicovolle activiteiten op het terrein plaats vinden die direct een gevaar voor de omgeving betekenen.
<i>Organisator evenementen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Inventariseren van de mogelijke gevaren die zich kunnen voordoen bij een evenement. De aandachtspunten bij hoofdstuk 3.2 in dit rapport kunnen daarbij een hulpmiddel zijn. - Goede voorlichting en instructie geven aan de deelnemers. Afgestemd op hun leeftijd en ervaring. - Zorgen dat er deskundige begeleiding en toezicht aanwezig is. - Toezicht houden op de uitvoering van de activiteiten en indien nodig ingrijpen. - Tijdens de werkzaamheden voldoende maatregelen nemen voor de veiligheid van derden, bijvoorbeeld passerende fietsers en voetgangers of auto's.

Hoofdstuk 3 De wettelijke voorschriften en de Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten

Een aantal wettelijke veiligheid- en gezondheidsvoorschriften zijn bij de uitvoerende werkzaamheden van de diverse groepen altijd van kracht. Deze komen niet alleen voort uit de Arbowet en het Arbobesluit maar ook zijn de Arbeidstijdenwet, het Arbeidstijdenbesluit en de Nadere regeling kinderarbeid bepalend hierin.

Dit hoofdstuk geeft voor de bos – en natuursector de belangrijkste veiligheid- en gezondheidsaandachtspunten die betrekking hebben op de werkzaamheden en de doelgroepen.

3.1 De wetgeving

De bos en natuursector heeft bij de uitvoering van haar werkzaamheden altijd met de Arbowet te maken. De praktische invulling, de betrokkenheid en de kennis wordt bij meeste organisaties redelijk goed toegepast. Echter, de groene maatschappelijke stage heeft binnen de sector zijn intrede gedaan. Ook zijn vaker nieuwe vormen van vrijwilligerswerkzaamheden zichtbaar geworden. Daarbij zijn een aantal wetgevingen in de laatste jaren, en zelfs recentelijk, aangepast.

Hieronder een aantal aandachtspunten uit de wetgevingen die de bos- en natuursector aangaan wanneer men met vrijwilligers en jongeren werkt.

Vrijwilligers, groepen A, B en C

In bos- en natuursector worden de vrijwilligers door de terreinbeheerde- en de vrijwilligersorganisatie benaderd alsof het hun werknemers zijn. Dit geldt voor de ervaren vrijwilligers die regelmatig werkzaamheden verrichten (A en B) maar ook voor de vrijwilligers die incidenteel werkzaamheden uitvoeren. Voor deze groepen zijn De Arbeidstijdenwet en de Arbowet van belang.

De arbeidstijdenwet

De Arbeidstijdenwet is ook van toepassing voor de vrijwilligers en de vrijwilligersorganisaties. Deze geeft voor volwassen vrijwilligers vanaf 18 jaar veel ruimte. Hierdoor zal in de praktijk geen overschrijding van de werktijden plaats vinden. De wettelijke maximale arbeidstijd is afhankelijk van meerdere factoren, zoals de rusttijd tussen de werkperiodes, de lengte van de onafgebroken perioden van het werk, nachtdiensten.

Dit betekent voor vrijwilligers die overdag niet langer dan 12 uur of 's nachts niet meer dan 10 uur werken dat er geen conflict ontstaat met de Arbeidstijdenwet. Ook zal de onafgebroken rustperiode tussen de werkdagen van 11 uur per 24 uur bij de vrijwilligers eenvoudig behaald kunnen worden.

De Arbowet en het Arbobesluit

Voor 2007 maakte de Arbowet geen duidelijk onderscheid tussen vrijwilligers en werknemers in loondienst. Medio 2007 is dit wel gemaakt. Dit betekent onder andere dat organisaties die alleen met vrijwilligers werken geen volledige Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) hoeven op te stellen. Voor hen geldt een beperkte RI&E die zich hoofdzakelijk richt op gevaarlijke omstandigheden zoals: gevaarlijke stoffen, lawaai, machines. Ook is het aanbieden van een arboarts niet meer noodzakelijk. De zorgplicht voor de veiligheid- en gezondheidsaspecten van de vrijwilligers blijft echter bestaan. Zeker bij werkzaamheden die risicovol zijn moeten voldoende maatregelen genomen worden om de risico's te beheersen. Dit kan zelfs leiden tot het niet laten uitvoeren van risicovolle werkzaamheden door de vrijwilligers.

De juiste operationele beheersmaatregelen voor de veiligheid- en gezondheidsaspecten bij het uitvoeren van de werkzaamheden door vrijwilligers kunnen gelijk gesteld worden aan die van de vaste medewerkers.

Binnen de groep 'Vrijwilligers C' zijn een aantal activiteiten niet altijd als 'arbeid' te definiëren. Daarbij is er vaak ook geen duidelijke gezagsverhouding of werkgever- werknemerrelatie aanwezig. Hierbij ontbreekt dus een verplichting om 'iets' te doen, of er is sprake van ouderlijk gezag. Dit zijn de evenementen of excursies. Dit doet zich onder andere voor bij:

- Excursies met bepaalde opdrachten, zoals: het monitoren van flora en fauna.
- Educatieve bijeenkomsten met bepaalde opdrachten, zoals: het zoeken naar diverse herfstbladeren of paddenstoelen.
- Boomfeestdag; het verzorgen en planten van bomen in grootschalige groepen in het kader van een landelijke actiedag.
- Bedrijfsuitjes waarbij de groepen op een aantrekkelijke wijze kennis maken met bos en natuur. Bijvoorbeeld, na een voorlichting gezamenlijk hout sprokkelen en daarna een kampvuur maken.

De wetgevingen zoals, Arbowet, Arbeidstijdenwet en de Nadere regeling kinderarbeid, die bedoeld zijn om de werknemer of uitvoerende te beschermen zijn op deze activiteiten niet van toepassing. Zo ook de zorgplichten die een werkgever toegewezen krijgt uit het Burgerlijk wetboek. Maar dit betekent niet dat de aanbieder en uitvoerende van de bedoelde activiteiten geen zorgplicht kent. Hij zal op basis van andere wet- en regelgeving dan die in deze notitie aan de orde is, voor een veilig verloop van de activiteiten moeten zorgdragen.

Maar ook is de 'rolverdeling' zoals die bij de partijen in hoofdstuk 2 is benoemd anders. Een organisator van een evenement is een afzonderlijke rol met daarbij horende zorgplicht en inspanningsverplichtingen. Ouders van kleine kinderen die samen meedoen aan een landelijke boomfeestdag hebben zo ook hun inspanningsverplichting.

Jongeren bij vrijwilligerswerk, groep D

Binnen het arbobeleid van een organisatie voor vrijwilligers moet de groep jongeren ook duidelijk benoemd worden. De juiste invulling van de wetgeving over jongeren is niet bij alle organisaties precies bekend.

Indien vrijwilligersorganisaties op grond van het Arbobesluit geen Risico-Inventarisatie en Evaluatie hoeven op te stellen, is het zeker verstandig aandacht aan jongeren te schenken. Men moet zich dan uiteraard nog wel aan de wettelijke verplichtingen houden die voor de werkzaamheden voor jongeren van toepassing zijn. Dit wordt hieronder benoemd.

De Nadere regeling kinderarbeid

Naast de Arbowet en het Arbobesluit is er specifieke wetgeving die van toepassing is op jongeren tussen de 13- en 17 jaar, namelijk de Nadere regeling kinderarbeid.

In het kort betekent dit ondermeer:

- Kinderen jonger dan 13 jaar mogen geen werkzaamheden verrichten.
- 13- en 14 jarige, mogen alleen onder permanent toezicht bepaalde werkzaamheden uitvoeren. 15 jarige, mogen zelfstandig werken wanneer toezicht in de nabijheid is.
- 13 t/m 15 jarige, mogen geen lasten tillen die zwaarder zijn 10 kg.
- 13 t/m 15 jarige, mogen geen voorwerpen duwen of trekken waarbij meer dan 20 kg kracht nodig is.
- 13 t/m 15 jarige, mogen niet in de omgeving van machines zijn die grote risico's kunnen veroorzaken, waaronder mobiele arbeidsmiddelen
- 16- en 17 jarige, mogen risicovolle werkzaamheden alleen uitvoeren onder deskundig toezicht.
- Bij 16- en 17 jarige, telt de schooltijd mee als werktijd.

De Arbeidstijdenwet

De wettelijke voorschriften betreffende de werktijden van de jongeren tijdens het vrijwilligerswerk in bos en natuur kunnen in de praktijk goed uitvoerbaar zijn. Dat geldt ook voor de voorschriften die de werkperiodes aangaan. Wel moet altijd goed beoordeeld worden of de activiteiten binnen of buiten de schooltijd plaats vinden. Avond- of nachtwerkzaamheden (wildtellingen, monitoren) mogen ook niet altijd door jongeren uitgevoerd worden.

De meest belangrijkste voorschriften zijn:

- 13 en 14 jarige, mogen in de schoolweken buiten schooltijd tussen 7.00 uur en 19.00 uur maximaal 2 uur alleen klusjes in en rond het huis doen. Op niet schooldagen mogen zij licht niet industrieel werk doen. Dit gedurende 7 uur maar dan in het totaal niet langer dan 12 uur per week. Op zondagen mag men niet werken.
- 13 en 14 jarige, mogen in een vakantieperiode 7 uur per dag en maximaal 35 uur per week werken. Per jaar dan niet meer dan 4 weken waarvan 3 aaneengesloten. De werktijden moeten tussen 7.00 uur en 21.00 uur liggen.
- 15 jarige, mogen in de schoolweken buiten schooltijd tussen 7.00 uur en 19.00 uur 2 uur werken. In het weekend is dit 8 uur per dag maar dan niet langer dan 12 uur per week in het totaal. Als ze zondags werken dan moet de zaterdag daarvoor vrij zijn.
- 15 jarige, mogen in een vakantieperiode 8 uur per dag en maximaal 40 uur per week werken. Per jaar dan niet meer dan 6 weken waarvan 4 aaneengesloten. De werktijden moeten tussen 7.00 uur en 21.00 uur liggen.
- 16 en 17 jarige, mogen in de schoolweken inclusief schooluren 9 uur werken. Maar tussen 23.00 uur en 6.00 uur niet.
- 16 en 17 jarige, mogen maximaal 45 uur per week werken. Dit gemiddeld 40 uur in 4 weken.

Stagaires van beroepsonderwijs

Leerlingen en studenten uit het groene beroepsonderwijs volgen diverse stages. Hiervoor zijn andere en aanvullende voorschriften dan die voor de vrijwilligers en maatschappelijke stage gelden. Dit rapport richt zich niet op deze groep jongeren. De uitgebreide voorschriften worden hier dan ook niet toegelicht. Wel kan opgemerkt worden dat er altijd een stageovereenkomst moet zijn. Ook mogen de 14 en 15 jarige leerlingen onder bepaalde voorwaarden wel in de omgeving of met machines werkzaamheden uitvoeren.

3.2 De algemene Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten

Het is noodzakelijk om altijd een goed inzicht in de werkzaamheden te verkrijgen die door de vrijwilligers en de jongeren uitgevoerd worden. Daarbij moet het ook bekend zijn welke gevaren zich kunnen voordoen en of deze beheersbaar gemaakt kunnen worden, zodat de risico's aanvaardbaar zijn voor de specifieke doelgroepen.

In deze paragraaf worden eerst de algemene aandachtspunten benoemd die in het arbobeleid betreffende deze doelgroepen altijd aanwezig moeten zijn. In paragraaf 3.3 worden een aantal belangrijke en kenmerkende aspecten per doelgroep nader ingevuld.

3.3 De Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten voor alle groepen

De in de Arbowet verplicht gestelde RI&E moet onder het aandachtspunt 'bijzondere doelgroepen' ook inzichtelijk gemaakt worden wat de specifieke risico's voor de jongere medewerkers zijn. Bepaalde vrijwilligersorganisaties zijn uitgezonderd van de verplichte RI&E uit de Arbowet. Wel blijft het ook voor hen belangrijk om veiligheid- en gezondheidsafspraken over jongeren vast te leggen.

Hieronder staan een aantal aandachtspunten. Deze zijn van groot belang om een goed arbobeleid voor vrijwilligers en jongeren te verkrijgen.

1 Inventarisatie van de werkzaamheden

Bekijk welke werkzaamheden in aanmerking kunnen komen die door de doelgroepen uitgevoerd kunnen worden. Dit op basis van de beheersdoelstellingen van het terrein en de organisatie van de werkzaamheden. Naast de veiligheidsaspecten is ook belangrijk de 'kennis en kunde' van de vrijwilligers en de jongeren die bij bepaalde werkzaamheden noodzakelijk is.

2 Inventarisatie van de omstandigheden

Bepaalde terreinomstandigheden of weersinvloeden die van invloed kunnen zijn op de veiligheid van de uit te voeren werkzaamheden. Bijvoorbeeld: draagkracht van de grond, taluds, water, ijsvlakte, biologische agentia (gevaar voor infecties en virussen), op of langs wegen.

3 De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken

Maak de risico's inzichtelijk die zich bij de werkzaamheden en de terreinomstandigheden voordoen. Beoordeel deze risico's en geef aan welke maatregelen noodzakelijk zijn om de risico's beheersbaar te maken.

4 Werkplan

Maak voorafgaand aan een nieuw project of klus een werkplan. Hierin is opgenomen op welke wijze de werkzaamheden georganiseerd zijn. De algemeen bekende risico's kunnen hierin specifieker gemaakt worden. De inhoud en grootte van het werkplan is afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de risico's en de doelgroep. Dit kan uitenlopen van een korte mondelinge werkinstructie tot een uitgebreid document.

5 Competenties van de interne medewerkers

De interne medewerkers moeten over voldoende inzicht en kennis beschikken met betrekking tot het aansturen van vrijwilligers en jongeren. De juiste competenties hiervoor kunnen bijvoorbeeld in de functie- of taakomschrijving omschreven zijn. De medewerkers met deze taken kunnen de juiste kennis verkrijgen door hierover voldoende voorlichting of scholing te volgen. Dit kan intern of extern zijn. Wel moet de inhoud afgestemd zijn op de doelgroepen. Belangrijke onderdelen daarin zijn: didactiek, het geven van werkinstructies, het maken van veiligheidsafspraken, de wijze van toezicht houden en het aanspreken op onveilig gedrag, het interne (arbo)beleid over de veiligheidsaspecten voor de doelgroepen.

6 Het toezicht op de werkzaamheden

Het juiste toezicht op de werkzaamheden uitoefenen is belangrijk. De inhoud en de vorm van het toezicht moet altijd afgestemd zijn op doelgroep. Zorg dat hierover altijd afspraken gemaakt zijn waardoor het toezicht gewaarborgd is.

7 Verzekering

De organisatie die verantwoordelijk is voor de vrijwilligers of de jongeren kan daarvoor een aansprakelijkheidsverzekering en ongevallenverzekering afsluiten. Dit is geen wettelijke verplichting, maar is feitelijk wél onmisbaar. Belangrijk is goed geïnformeerd te zijn over de polisvoorwaarden.

Een goede verzekering die de juiste zaken dekt moet altijd op bedrijfsniveau beoordeeld worden, daarom wordt er hierna bij de doelgroepen niet nader ingegaan op de verzekeringen.

3.4 De belangrijkste Veiligheid & Gezondheidsaandachtspunten per doelgroep

Hiervoor zijn in paragraaf 3.2 de algemene aandachtspunten benoemd. De feitelijke inhoud zal altijd afgestemd moeten zijn op de doelgroepen. Dit wordt hieronder nader toegelicht en richt zich op de invulling van de aandachtspunten in het interne arbobeleid. De organisatie of personen die hiervoor verantwoordelijk zijn worden hierbij niet benoemd. Dit is immers afhankelijk tot welke partij men behoort. In hoofdstuk 2 is dit nader uitgewerkt.

De V&G aandachtspunten voor de groepen A en B: de georganiseerde groepen en individuele vrijwilligers vaak met werkervaring

Kenmerkend voor deze groepen is dat zij ook risicovolle werkzaamheden mogen en kunnen uitvoeren. De noodzakelijke veiligheidsvoorschriften en opleidingen zijn daarbij wel gelijk aan die van de vaste medewerkers. Hebben de vrijwilligers onvoldoende vaardigheden of kennis over de veiligheidsvoorschriften dan mogen zij, zoals ook voor de vaste medewerkers geldt, geen risicovolle werkzaamheden uitvoeren.

1 Inventarisatie van de werkzaamheden

Deze doelgroepen kunnen en mogen dezelfde werkzaamheden uitvoeren die ook door de vaste medewerkers gedaan worden. Maar dan moet de 'kennis en kunde' plus het noodzakelijke veiligheidsniveau voldoende afgestemd zijn op de werkzaamheden. Dit kost veel geld en tijd om dit te bereiken. Afgewogen moet dan ook worden of een dergelijke investering wel rendabel is. Bijvoorbeeld: vrijwilligers incidenteel bosmaaierwerkzaamheden laten uitvoeren. Om hen de gerelateerde gevaren plus de vaardigheden bij te brengen kost in verhouding wel veel tijd ten opzichte van de daadwerkelijk uit te voeren werkzaamheden.

Het is zinvol om een overzicht van de werkzaamheden te maken die veel door de vrijwilligers uit deze doelgroepen worden uitgevoerd of gaan worden. Dit is noodzakelijk om hieronder bij '3 De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken' alle werkzaamheden te kunnen beoordelen. Met behulp daarvan kan vervolgens een overzicht gemaakt worden 'wanneer en wie' bepaalde werkzaamheden mag uitvoeren.

2 Inventarisatie van de omstandigheden

Naast de geïnventariseerde werkzaamheden moet ook inzichtelijk gemaakt worden onder welke omstandigheden deze uitgevoerd worden. Kenmerkend van deze beïnvloedingsfactoren is dat ze altijd veranderlijk zijn en invloed hebben op de feitelijke werkzaamheden, dus ook de veiligheidsaspecten. Denk hierbij aan weersomstandigheden, biologische agentia, ijsvlakte, open watervlaktes, draagkracht van de grond, taluds, op of langs de weg. Ook deze informatie is van belang bij de volgende stap '3 De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken'.

3 De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken

Zoals hiervoor al eerder opgemerkt is, zijn de veiligheidsrisico's en de beheersmaatregelen voor deze groep vrijwilligers hetzelfde als die voor de medewerkers die in loondienst zijn.

Alleen richt deze aandacht zich minder op de gezondheid- en welzijnsaspecten. Wel moet er juist veel aandacht uitgaan naar de directe gevaren waaraan men blootstaat. Zoals, valgevaar, snij- en beknellinggevaar, aanrijdgevaar, verdrinking- en verstikkingsgevaar, enz.

Voor de organisaties die een actuele Risico-Inventarisatie en Evaluatie hebben uitgevoerd zijn de betreffende risico's dus al inzichtelijk gemaakt. In het Plan van aanpak of het scholingsplan zijn de noodzakelijke maatregelen opgenomen, zoals: opleiding, scholing en voorlichting, veiligheid machines, werkplan, persoonlijke beschermingsmiddelen.

Wel zal in het arbobeleid van een organisatie die veel met vrijwilligers werkt extra aandacht uit moeten gaan naar de begeleiding en het toezicht betreffende de veiligheidsaspecten.

4 Werkplan

In een werkplan worden de specifieke werk- en terreinomstandigheden voor een bepaald project of klus benoemd. Op basis hiervan kunnen de eventueel noodzakelijke maatregelen genomen worden. Bijvoorbeeld:

- Bij werkzaamheden op of naast de weg de juiste tijdelijke verkeersmaatregelen nemen.
- Bij werkzaamheden op het ijs maatregelen nemen om uitglijdrisico's te beheersen.
- Bij werken op hoogte de juiste hulpmiddelen toepassen die geschikt zijn voor de terreinomstandigheden.
- Bij werkzaamheden met machines beoordelen of deze geschikt zijn voor de betreffende omstandigheden.
- De wijze waarop aan- en afvoer van het materiaal of restproducten (hout, hooi) veilig kan plaats vinden.
- De mogelijke specifieke biologische agentia (gevaar voor virussen en infecties).

Vaak kunnen de algemeen bekende risico's die hiervoor bij punt 3 inzichtelijk en beheersbaar zijn gemaakt eenvoudig in het werkplan opgenomen worden. Maar ook de organisatorische zaken rondom een project of klus horen in een werkplan thuis, zoals:

- De wijze waarop de hulpverlening is ingericht: EHBO, Hulpverlening Geïsoleerde Arbeid, (HGA) of BHV.
- De juiste instructie voorafgaand aan de werkzaamheden.
- De noodzakelijk aanwezige kennis en vaardigheden van de vrijwilligers voor de betreffende werkzaamheden vaststellen en controleren.
- Bij werkzaamheden op of langs de weg tijdig overleg met de wegbeheerder voeren.
- Een geschikte begeleider of leidinggevende van de klus of het project aanwijzen.

De inhoud en grootte van het werkplan is afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, en de risico's. Dit kan uiteenlopen van een korte mondelinge werkinstructie tot een uitgebreid document.

5 Competenties van de interne medewerkers

De interne medewerkers van organisaties die de vrijwilligers aansturen of die de werkzaamheden aan hen toebedelen, moeten over voldoende kennis beschikken betreffende de veiligheidsaspecten van die werkzaamheden. Bij de voorbereiding van de werkzaamheden die de vrijwilligers gaan uitvoeren moet men kennis hebben over de risico's die zich daarbij kunnen voordoen. Men moet bijvoorbeeld bij het knotten van bomen weten welke vaardigheden noodzakelijk zijn bij een bepaalde teen- of takdikte. De interne medewerkers moeten dus zeer goed op de hoogte zijn van het arbobeleid van hun organisatie. In het bijzonder over de inhoud bij punt 3 "De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken". Bij de feitelijke uitvoering van de werkzaamheden moet men duidelijk de werkinstructies plus de veiligheidsafspraken kunnen geven. De medewerkers moeten hiervoor een cursus didactiek of hierover een voorlichting gevolgd hebben. Dit geldt ook voor de wijze van toezicht houden en het aanspreken op onveilig gedrag van de vrijwilligers.

6 Het toezicht op de werkzaamheden

Effectief toezicht houden op de uit te voeren werkzaamheden is altijd een belangrijk aandachtspunt om mogelijke ongewenste situaties tijdig te voorkomen. Voor deze doelgroep betekent dat er niet altijd fysiek toezicht gehouden wordt. Bijvoorbeeld voor vrijwilligers die de flora en fauna monitoren of groepjes ervaren vrijwilligers die zelfstandig heggenknippen of houtwallen onderhouden. Belangrijk is dan wel dat de veiligheidsvoorschriften bij hen goed bekend zijn. Door 'af en toe' een keer als toezichthouder bij de werkzaamheden te gaan kijken of met de vrijwilligers over het toepassen van de noodzakelijke veiligheidsmaatregelen te praten, kan een goed veiligheidsbeeld verkregen worden.

De toezichthouder moet ook het gebruik van veilig gereedschap en machines en de persoonlijke beschermingsmiddelen beoordelen. Indien nodig moet hij ingrijpen en verbeteringen aangeven en voorschrijven.

Bij projecten waarbij veel vrijwilligers samenwerken of waarbij bijzondere en verhoogde risico's aanwezig zijn, zal zeker regelmatig fysiek toezicht aanwezig moeten zijn. Veroorzaken de vrijwilligers of de werkzaamheden en werkomgeving toch nog onaanvaardbare risico's, dan moet de toezichthouder ingrijpen. Hij moet dan het werk stilleggen en de juiste veiligheidsmaatregelen bewerkstelligen voordat de werkzaamheden verder uitgevoerd gaan worden.

De V&G aandachtspunten voor de groep C: maatschappelijke bedrijfsuitjes, boomfeestdagen, de eendaagse vrijwilligers

Kenmerkend voor deze groep is dat zij kortdurend bepaalde werkzaamheden in de bos- en natuurterreinen uitvoeren. Hierdoor kan deze doelgroep weinig tot geen kennis en vaardigheden van de werkzaamheden opdoen. Dit betekent dat zij geen risicovolle werkzaamheden mogen uitvoeren waarvoor een passend kennis- en vaardigheidsniveau noodzakelijk is.

Het organiseren van aantrekkelijke en zinvolle werkzaamheden die dan ook nog veilig uitgevoerd moeten worden vergt veel aandacht in de voorbereidingsfase van de projecten voor deze doelgroep. De deelnemers zijn zeer divers, het kunnen basisschoolkinderen maar ook volwassen medewerkers van bedrijven zijn.

1 Inventarisatie van de werkzaamheden

Bekijk welke werkzaamheden uit de vijf categorieën (inventariseren, terreinbeheer, voorlichting, promotiewerk en administratief) deze doelgroep mogelijk kunnen gaan uitvoeren (zie ook hoofdstuk 4). De al bekende risicovolle werkzaamheden met bijvoorbeeld machines waarvoor degelijke kennis en vaardigheden vereist is, vallen hierbij dan direct af. Ook al beschikken bepaalde vrijwilligers uit deze doelgroep hierover. Het is organisatorisch bijna niet mogelijk om dit goed te controleren en vervolgens de werkzaamheden daarop nog af te stemmen.

Een andere beslissingsfactor voor de werkzaamheden die aanmerking kunnen komen is de groepsgrootte. Te veel vrijwilligers op een kleine oppervlakte waardoor er nieuwe gevaren ontstaan, maakt dat bepaalde werkzaamheden daardoor ongeschikt zijn.

Ook de fysieke belasting van het werk moet afgestemd zijn op de mogelijke capaciteiten van de deelnemers.

2 Inventarisatie van de omstandigheden

Van deze doelgroep mag niet verwacht worden dat zij enige kennis van de terreinomstandigheden hebben. Ook diverse andere mogelijke gevaren veroorzaakt door de omgeving zijn voor hen vaak nieuw. Zoals: weersomstandigheden, biologische agentia, draagkracht van de grond, ijsvlakte, open watervlaktes, op of langs de weg. Kenmerkend van deze beïnvloedingsfactoren is dat ze altijd veranderlijk zijn en invloed hebben op de veiligheidsaspecten van de werkzaamheden.

De omstandigheden waar de werkzaamheden uitgevoerd gaan worden moeten dus goed inzichtelijk gemaakt zijn.

3 De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken

De meeste risicovolle werkzaamheden zijn hiervoor bij punt 1 "Inventarisatie van de werkzaamheden" voor deze doelgroep al ongeschikt geacht. Voor de werkzaamheden die wel voor hen in aanmerking kunnen komen, moeten de risico's toch nog inzichtelijk gemaakt worden. Zo ook voor de omstandigheden. Op basis daarvan moeten de risico's beheersbaar gemaakt worden. Dit kan vaak met eenvoudige maatregelen, bijvoorbeeld: een korte werkinstructie. Als de risico's al aanvaardbaar zijn dan zijn geen maatregelen nodig, bijvoorbeeld: voldoende werkruimte voor alle vrijwilligers op de werkplek.

Bij het beheersbaar maken van de risico's moet de arbeidshygiënische strategie toegepast worden, dus: het gevaar eerst bij de bron aanpakken. Blijven er dan nog restrisico's over dan mogen persoonlijke beschermingsmiddelen voorgeschreven worden. Dit betekent voor deze doelgroep dat zij bijna nooit persoonlijke beschermingsmiddelen zullen dragen. Of het moet een bescherming bieden tegen mogelijke lage risico's met weinig gevolgen, zoals: regenkleding, handschoenen of stevig schoeisel.

Maar soms kunnen er omstandigheden zijn dat er toch nog een kleine kans is op vallende kleine takken of hout. Het dragen van een helm kan dan alsnog een beheersmaatregel zijn.

4 Werkplan

In een werkplan worden de specifieke werk- en terreinomstandigheden voor een bepaald project of klus benoemd. Op basis hiervan kunnen de eventueel noodzakelijke maatregelen genomen worden. Bijvoorbeeld:

- Bij werkzaamheden op of naast de weg de juiste tijdelijke verkeersmaatregelen nemen.
- Het verkrijgen van voldoende veilige werkruimte voor de vrijwilligers.
- Bij werkzaamheden met handgereedschap beoordelen of deze geschikt zijn voor de betreffende omstandigheden.
- Bij vellingswerkzaamheden of het knotten van bomen een goed inzicht verkrijgen over de vrijkomende houtspanning bij het afzagen.
- De wijze waarop aan- en afvoer van het materiaal of restproducten (hout, hooi) veilig kan plaats vinden.
- De mogelijke specifieke biologische agentia (gevaar voor virussen en infecties).

Vaak kunnen de algemeen bekende risico's die hiervoor bij punt 3 inzichtelijk en beheersbaar zijn gemaakt eenvoudig in het werkplan opgenomen worden. Maar ook de organisatorische zaken rondom een project of klus horen in een werkplan thuis, zoals:

- De wijze waarop de hulpverlening is ingericht: EHBO, Hulpverlening Geïsoleerde Arbeid, (HGA) of BHV.
- De juiste instructie voorafgaand aan de werkzaamheden.
- Bij werkzaamheden op of langs de weg tijdig overleg met de wegbeheerder voeren.
- Een geschikte begeleider of leidinggevende van de klus of het project aanwijzen.
- Voorafgaand aan de werkzaamheden aan de vrijwilligers aangeven welke kleding en schoeisel men moet meenemen.

De inhoud en grootte van het werkplan is afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, en de risico's. Dit kan van een korte mondelinge werkinstructie tot een uitgebreid document verschillen.

5 Competenties van de interne medewerkers

De interne medewerkers van organisaties die deze vrijwilligersgroepen aansturen of die de werkzaamheden aan hen toebedelen, moeten over voldoende kennis beschikken betreffende de veiligheidsaspecten van die werkzaamheden. Men moet er van uitgaan dat de mensen uit deze doelgroep geen ervaring of kennis hebben over de werkzaamheden en de werkomgeving. Zeker als er kinderen te verwachten zijn. Hiermee moeten de interne medewerkers bij het beoordelen van alle mogelijke risico's die zich tijdens de werkzaamheden kunnen voordoen voldoende rekening houden. Over deze kennis moet men tijdens de uitvoering van de werkzaamheden beschikken, maar uiteraard ook bij het inzichtelijk maken van de risico's bij punt 3.

Bij de feitelijke uitvoering van de werkzaamheden moet men duidelijk de werkinstructies plus de veiligheidsafspraken kunnen geven. De medewerkers moeten hiervoor een cursus didactiek of hierover een voorlichting gevolgd hebben. Dit geldt ook voor de wijze van toezicht houden en het aanspreken op onveilig gedrag van de vrijwilligers.

6 Het toezicht op de werkzaamheden

Effectief toezicht houden op de uit te voeren werkzaamheden is altijd een belangrijk aandachtspunt om mogelijke ongewenste situaties tijdig te voorkomen. Voor deze doelgroep betekent dit, dat er veel toezicht gehouden moet worden. De persoon die toezicht houdt moet in de meeste gevallen ook daadwerkelijk fysiek aanwezig zijn. Zeker als er werkzaamheden uitgevoerd worden waarbij bepaalde veiligheidsmaatregelen noodzakelijk zijn of er veiligheidsinstructies gegeven zijn. Indien nodig moet hij ingrijpen en verbeteringen aangeven. Is de situatie te onveilig geworden dan zal het werk stilgelegd en opnieuw georganiseerd moeten worden.

Extra aandacht moet uit gaan naar een veilige situatie waarbij het aantal vrijwilligers niet te groot is voor de werkplek, waardoor extra gevaren kunnen ontstaan.

Het aantal toezichthouders moet afgestemd zijn op het goed kunnen overzien van de werkzaamheden op de werkplek.

Bij de aanwezigheid van schoolkinderen kunnen hierover afspraken met de begeleiders van de school gemaakt worden.

De V&G aandachtspunten voor de groep D: de jongeren tussen 13 en 17 jaar

Binnen deze doelgroep bevinden zich diverse jongeren die vrijwilligerswerk verrichten of kinderen die meedoen met een activiteit, bijvoorbeeld boomfeestdag. Er kunnen jongeren zijn die al regelmatig vrijwilligerswerk verrichten en daardoor al enige ervaring opgedaan hebben. Maar er zijn natuurlijk ook jongeren die onbekend zijn met de vrijwilligerswerkzaamheden in de bos- en natuursector. Gezien de leeftijden van de jongeren binnen deze doelgroep moet er veel aandacht uit gaan naar de aard van de werkzaamheden en de omstandigheden waarin deze uitgevoerd worden. Maar ook naar de werktijden en werkperiodes plus de begeleiding tijdens de werkzaamheden.

1 Inventarisatie van de werkzaamheden

Bekijk welke werkzaamheden uit de vijf categorieën (inventariseren, terreinbeheer, voorlichting, promotiewerk en administratief) deze doelgroep mogelijk gaan uitvoeren (zie ook hoofdstuk 4). De al bekende risicovolle en fysiek zware werkzaamheden vallen hierbij dan af. Wel kan deze doelgroep bijvoorbeeld 'kleine klusjes' rondom de werkzaamheden van de volwassenen verrichten. Dit vraagt echter wel een goede werkorganisatie waarbij de jongeren niet in onveilige situaties terecht komen.

Een andere beslissingsfactor voor de werkzaamheden die bepalend is zijn de werktijden die per leeftijdscategorie gelden (zie 3.1).

2 Inventarisatie van de omstandigheden

Van deze doelgroep mag niet verwacht worden dat zij zelfstandig alle terreinomstandigheden goed kunnen inschatten. Veel omgevingsgevaaren zijn voor hen vaak nieuw. Zoals: biologische agentia, draagkracht van de grond, ijsvlakte, open watervlaktes, op of langs de weg. Maar ook op de juiste wijze rekening houden met andere vrijwilligers die op de werkplek aanwezig kan niet altijd van hen verwacht worden. Kenmerkend van deze beïnvloedingsfactoren is dat ze altijd veranderlijk zijn en invloed hebben op de veiligheidsaspecten van de werkzaamheden. De omstandigheden waar de werkzaamheden uitgevoerd gaan worden moeten dus goed inzichtelijk gemaakt zijn.

3 De risico's inzichtelijk en beheersbaar maken

Veel werkzaamheden zijn hiervoor bij punt 1 "Inventarisatie van de werkzaamheden" voor deze doelgroep al ongeschikt geacht. Voor de werkzaamheden die wel voor hen in aanmerking kunnen komen moeten de restrisico's toch nog inzichtelijk gemaakt worden. Zo ook voor de omstandigheden. Op basis daarvan moeten deze restrisico's altijd beheersbaar gemaakt worden. Dit kan vaak met eenvoudige maatregelen, bijvoorbeeld: een korte werkinstructie. Dit moet echter wel goed afgestemd zijn op de belevingswereld van de betreffende jongeren.

Bij het beheersbaar maken van de restrisico's moet de arbeidshygiënische strategie toegepast worden, dus: het gevaar eerst bij de bron aanpakken. Blijven er dan nog restrisico's over dan mogen persoonlijke beschermingsmiddelen voorgeschreven worden. Dit betekent voor deze doelgroep dat zij bijna nooit persoonlijke beschermingsmiddelen zullen dragen. Of het moet een bescherming bieden tegen mogelijke zeer lage risico's met weinig gevolgen, zoals: regenkleding, handschoenen of stevig schoeisel.

Maar soms kunnen er omstandigheden zijn dat er toch nog een kleine kans is op vallende kleine takken of hout. Het dragen van een helm kan dan alsnog een beheersmaatregel zijn.

4 Werkplan

In een werkplan worden de specifieke werk- en terreinomstandigheden voor een bepaald project of klus benoemd. Op basis hiervan kunnen de eventueel noodzakelijke maatregelen genomen worden. Voor deze bijzondere doelgroep moeten de hiervoor gegeven werkplannen voor de vrijwilligers onder A, B en C aangevuld worden met onder andere de volgende aandachtspunten:

- Bij werkzaamheden op of naast de weg moeten de tijdelijke verkeersmaatregelen ook het aanrijdgevaar voor jongeren wegnemen.
- Het verkrijgen van voldoende veilige werkruimte voor de jongeren die “kleine klusjes” rondom de overige vrijwilligers doen.
- Bij werkzaamheden met handgereedschap beoordelen of deze geschikt zijn voor de betreffende leeftijdscategorie.
- Bij vellingswerkzaamheden of het knotten van bomen een goed inzicht verkrijgen of de vrijkomende houtspanning bij het afzagen, geen onaanvaardbaar risico voor de jongeren is.
- De wijze waarop aan- en afvoer van het materiaal of restproducten (hout, hooi) veilig en niet fysiek te zwaar kan plaats vinden.
- De mogelijke specifieke biologische agentia (gevaar voor virussen en infecties).

Vaak kunnen de algemeen bekende risico's die hiervoor bij punt 3 inzichtelijk en beheersbaar zijn gemaakt eenvoudig in het werkplan opgenomen worden. Maar ook de organisatorische zaken rondom een project of klus horen in een werkplan thuis, zoals:

- De wijze waarop de hulpverlening is ingericht: EHBO, Hulpverlening Geïsoleerde Arbeid, (HGA) of BHV.
- De juiste instructie voorafgaand aan de werkzaamheden.
- Bij werkzaamheden op of langs de weg tijdig overleg met de wegbeheerder voeren.
- Een geschikte begeleider of leidinggevende van de klus of het project aanwijzen.
- Voorafgaand aan de werkzaamheden aan de vrijwilligers aangeven welke kleding en schoeisel men moet meenemen.

De inhoud en grootte van het werkplan zijn afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, en de risico's. Dit kan uiteenlopen van een korte mondelinge werkinstructie tot een uitgebreid document.

5 Competenties van de interne medewerkers

De interne medewerkers van organisaties die deze vrijwilligersgroepen aansturen of die de werkzaamheden aan hen toebedelen, moeten over voldoende kennis beschikken betreffende de veiligheidsaspecten van die werkzaamheden. Men moet er van uitgaan dat de jongeren uit deze doelgroep geen ervaring of kennis hebben over de werkzaamheden en de werkomgeving. Zeker als er schoolkinderen te verwachten zijn.

De jongeren in deze doelgroep 'leren door fouten te maken'. De medewerkers moeten deze wetenschap hebben bij het aansturen van de werkzaamheden.

Hiermee moeten de interne medewerkers bij het beoordelen van alle mogelijke risico's die zich tijdens de werkzaamheden kunnen voordoen voldoende rekening houden. Over deze kennis moet men tijdens de uitvoering van de werkzaamheden beschikken, maar uiteraard ook bij het inzichtelijk maken van de risico's bij punt 3.

Bij de feitelijke uitvoering van de werkzaamheden moet men duidelijk de werkinstructies plus de veiligheidsafspraken kunnen geven. De medewerkers moeten hiervoor een cursus didactiek of hierover een voorlichting gevolgd hebben. Dit geldt ook voor de wijze van toezicht houden en het aanspreken op onveilig gedrag van de vrijwilligers.

6 Het toezicht op de werkzaamheden

Effectief toezicht houden op de uit te voeren werkzaamheden is altijd een belangrijk aandachtspunt om mogelijke ongewenste situaties tijdig te voorkomen. Voor deze doelgroep betekent dat altijd toezicht gehouden moet worden. De persoon die toezicht houdt moet ook dus ook daadwerkelijk fysiek aanwezig zijn. Indien nodig moet hij ingrijpen en verbeteringen aangeven. Is de situatie te onveilig geworden dan zal het werk stilgelegd en opnieuw georganiseerd moeten worden.

Extra aandacht moet uit gaan naar een veilige situatie waarbij het aantal volwassen vrijwilligers in combinatie met de jongeren niet te groot is voor de werkplek, waardoor extra gevaren kunnen ontstaan.

Het aantal toezichthouders moet afgestemd zijn op het goed kunnen overzien van de werkzaamheden op de werkplek.

Bij de aanwezigheid van schoolkinderen kunnen hierover afspraken met de begeleiders van de school gemaakt worden.

Hoofdstuk 4 Risicoanalyse van de werkzaamheden

Bepaalde groepen vrijwilligers en jongeren mogen geen risicovolle werkzaamheden uitvoeren. Welke dit zijn zal op 'bedrijfsniveau' door de terreinbeherende en vrijwilligersorganisaties specifiek gemaakt moeten worden. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de informatie en de wettelijke kaders die in voorafgaande hoofdstukken in dit rapport benoemd zijn.

In dit hoofdstuk wordt een risico-inschatting van bepaalde werkzaamheden in de bos- en natuursector gegeven. Dit is gebaseerd op het overzicht 'De werkzaamheden en activiteiten' uit hoofdstuk 1.3. Daarbij wordt voor de groepen vrijwilligers en jongeren een risico-inschatting gemaakt. Hierbij is uitgegaan dat de noodzakelijk beheersmaatregelen bekend zijn en uitgevoerd kunnen worden. Maar zelfs dan nog mogen of kunnen de risicovolle werkzaamheden niet altijd door de aangegeven doelgroepen uitgevoerd worden. Bijvoorbeeld bij de jongeren en de 'eendaagse vrijwilligers'.

4.1 De risico's inzichtelijk maken.

In hoofdstuk 3 worden aandachtspunten gegeven waarmee de feitelijke risico's inzichtelijk gemaakt kunnen worden. Naast de aard van de werkzaamheden zijn de omgevingsfactoren belangrijke factoren die het risico beïnvloeden. Een algemene risicoanalyse gebaseerd op alleen maar de werkzaamheden is daarom nooit volledig en adequaat afgestemd op de feitelijke omstandigheden. De specifieke uitwerking van de risico's moet juist daarom op het 'bedrijfsniveau' plaats vinden. Bijvoorbeeld:

Het afzagen van takken uit een knotwilg met een handzaag is een werkzaamheid. Maar zonder kennis te hebben van de feitelijke situatie zoals, de dikte van de takken, de mogelijk vrijkomende houtspanning, de werkhoogte, de terreingesteldheid, enz., kan een juiste risicoanalyse niet gemaakt worden.

Om toch een uitgangspunt bij de risicobeoordeling te verkrijgen wordt hierna in dit hoofdstuk bij 4.2 bij veel voorkomende werkzaamheden die de vrijwilligers uitvoeren een kwalificatie van het risico gegeven. Hiermee wordt op basis van de gevaren die zich altijd voordoen, uit hoofdstuk 1.3, aangegeven welke werkzaamheden al of niet door een bepaalde groep vrijwilligers uitgevoerd mogen worden.

Samengevat kan het volgende gesteld worden:

- De ervaren vrijwilligers uit de groepen A en B mogen alle werkzaamheden uitvoeren die de professionele medewerkers van een organisatie of een bedrijf ook uitvoeren. Uiteraard moet men dan wel over de juiste kennis en vaardigheden beschikken.
- De onervaren vrijwilligers uit de groep C mogen door hun onervarenheid geen risicovolle werkzaamheden verrichten.
- Voor de werkzaamheden die de jongeren al of niet mogen uitvoeren zijn de wettelijke voorschriften in de eerste plaats bepalend.

4.2 Overzicht van de risicoscore

In het hierna volgende overzicht wordt per werkzaamheid bij de doelgroepen een risicoscore gegeven.

De werkzaamheden met een laag of middel risico mogen door de betreffende groep uitgevoerd worden. Wel moeten dan wel de juiste veiligheidsmaatregelen getroffen worden.

De werkzaamheden met een hoog risico kunnen of mogen niet uitgevoerd worden.

Op basis van de betreffende wetgeving zijn de jongeren in groep D in twee leeftijdscategorieën ingedeeld.

Een **laag risico** betekent:

- Een kleine kans op het ontstaan van een ongeval. Het mogelijk lichamelijk letsel daarbij zal niet ernstig zijn. Het risico is met eenvoudige veiligheidsmaatregelen beheersbaar te maken.

Een **middel risico** betekent:

- Er is een kans op het ontstaan van een ongeval. Het mogelijk lichamelijk letsel daarbij kan soms ernstig zijn maar is vaak niet een blijvend letsel. Met veel aandacht voor de juiste veiligheidsmaatregelen kan het risico beheersbaar gemaakt worden.

Een **groot risico** betekent:

- De kans op het ontstaan van een ongeval is aannemelijk, het mogelijk lichamelijk letsel daarbij is ernstig en vaak een blijvend letsel. Zelfs door het nemen van de ‘geldende’ veiligheidsmaatregelen kan het risico voor de betreffende doelgroep onvoldoende beheersbaar gemaakt worden.
- Deze werkzaamheden mogen door de jongeren (groep D) zeker niet uitgevoerd worden, is dus wettelijk verboden (zie hoofdstuk 3). Voor de ‘eendaagse vrijwilligers’ zijn de noodzakelijke beheersmaatregelen in verhouding tot de uitvoeringsperiode te omvangrijk. Daardoor zullen deze risicovolle werkzaamheden niet door hen uitgevoerd kunnen worden.

	Werkzaamheden	Ervaren vrijwilligers (A en B)	Eendaagse vrijwilligers (C)	Jongeren 16 t/m17j (D)	Jongeren 13 t/m15j (D)
Terreinbeheer	Motorzaag, bosmaaier en heggenschaar	Middel	Hoog	Middel	Hoog
	Rijdende machines, zoals: tractor, maaimachine	Middel	Hoog	Middel	Hoog
	Takkenversnipperaar en houtbewerkingmachines	Middel	Hoog	Middel	Hoog
	Perslucht en hogedrukspuit	Middel	Middel	Middel	Hoog
	Transportmiddelen, zoals; voertuig, tractor, boot	Middel	Hoog	Middel	Hoog
	Zich in de omgeving van machines bevinden	Laag	Middel	Middel	Hoog
	Handgereedschappen, zoals: zagen, grashark, spade	Laag	Laag	Laag	Middel
	Handgereedschappen, zoals: bijl, hiep, riek, zeis	laag	Middel	Middel	Hoog
	Opruimen van takken, planten van bomen, rasteronderhoud, onderhoud paden en poelen	laag	Laag	Laag	Middel
	Inscharen van vee en uitmesten van stallen	Middel	Hoog	Middel	Hoog
	Onderhoud gebouwen en recreatievoorzieningen	Middel	Middel	Middel	Middel
	Overzetten van padden	Middel	Middel	Middel	Middel
Inventariseren	Monitoren van flora en fauna	Laag	Laag	Laag	Laag
	Monitoren van flora en fauna 's nachts	Laag	Middel	Hoog	Hoog
	Monitoren van het gedrag van de bezoekers	Laag	Laag	Middel	Middel
Voorlichting	Excursies	Laag	Laag	Middel	Middel
	Bezoekers aanspreken op ongewenst gedrag	Middel	Middel	Middel	Middel
	Werkzaamheden in bezoekersruimte (kassa)	Laag	Middel	Middel	Hoog (kassa)
	Uitvoeren van trainingen en voorlichtingen	Middel	Middel	Middel	Middel
Promotiewerk	Organisatie van vrijwilligerswerk	Middel	Middel	Middel	Middel
	Begeleiden van kampen en eendaagse activiteiten en werven van leden	Middel	Middel	Middel	Middel
Administratief	Beeldschermwerk	Laag	Laag	Laag	Laag
	beheer van adressenbestanden	Laag	Laag	Laag	Laag
	Werkroosters opstellen	Laag	Laag	Laag	Laag